



Interviewen in de praktijk

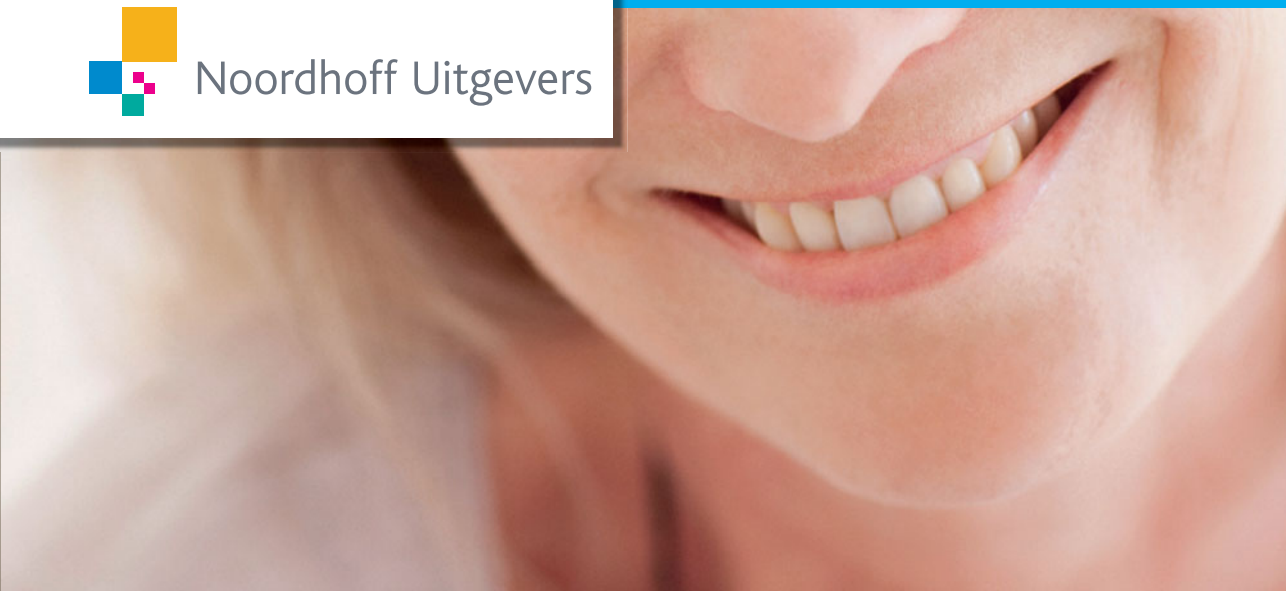
Interviewers, geïnterviewden en het interview

Dick van der Lugt

Derde druk



Noordhoff Uitgevers



Interviewen in de praktijk

Te veel woorden zijn
schadelijk voor de
gezondheid.

– *De bloedverkoper*, Yu Hua.

Interviewen in de praktijk

Interviewers, geïnterviewden
en het interview

Dick van der Lugt

Derde druk

Noordhoff Uitgevers Groningen / Houten

Ontwerp omslag: Rocket Industries

Omslagillustratie: Getty Images

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te nemen met de uitgever.

Deze uitgave is gedrukt op FSC-papier.

0 / 13

© 2013 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veeleenvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, <http://www.reprorecht/www.reprorecht.nl>). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-84896-5

ISBN 978-90-01-82305-4

NUR 810

Woord vooraf

Het interview is een populair journalistiek genre. Dagelijks krijg je als lezer, kijker, luisteraar of internetter tientallen interviews voorgeschoteld. In de vakliteratuur wordt er veel over geschreven en gediscussieerd; interviewers vertellen graag over hun professie – waarbij ieder zo zijn eigen stokpaardjes heeft. Maar een studieboek, waarin alle aspecten systematisch aan bod komen, ontbreekt. *Interviewen in de praktijk* wil in dit hiaat voorzien. Het is tot stand gekomen in de praktijk van het journalistieke onderwijs en steunt op de prille ervaringen van studenten journalistiek; door de wol geverfde interviewers hebben daar vaak geen weet (meer) van.

Dat levert al direct een didactisch probleem op, omdat studenten aan het begin van hun schoolloopbaan alleen het televisie- en radio-interview uit eigen waarneming kennen; het vraaggesprek dat ten grondslag ligt aan een geschreven interview, onttrekt zich aan hun waarneming. Eveneens buiten beeld blijven voor hen bij de audiovisuele interviews de voorbereiding, het voor- en nagesprek, de montage (wanneer het geen livegesprek is). En bij geschreven interviews niet alleen het gesprek zelf, maar ook de voorbereiding, het schrijfproces en – in sommige gevallen – de moeizame onderhandelingen met de geïnterviewde over de precieze tekst.

In dit boek komen alle, ook de hiervoor genoemde, onzichtbare facetten van het interviewen en het geschreven interview aan de orde. De nadruk ligt op het interview voor de geschreven pers, omdat over de specifieke problemen van het radio- en televisie-interview voldoende literatuur bestaat. Regelmatig roepen we de hulp in van wetenschappelijke publicaties om interviewproblemen in een theoretisch kader te plaatsen.

Voor (toekomstige) interviewers fungeert dit boek dus als kookboek; voor geïnterviewden biedt het een kijkje in de keuken van de journalist. Voor deze laatste categorie is hoofdstuk 7 bestemd, want interviewers hebben net zo hard geïnterviewden nodig als omgekeerd het geval is.

Interviewen in de praktijk is gebaseerd op eigen ervaringen, die van collega's en studenten, kranten-, tijdschrift-, radio- en televisie-interviews, gesprekken met en notities van collega's, journalisten en studenten, werk van studenten en de publicaties die in de literatuuropgave achter in dit boek worden genoemd. Van enkele voorbeelden vielen de herkomst en/of datum niet te achterhalen. Het werk van studenten was vaak een bron van inspiratie voor mijn ideeënvorming over interviewen en het interviewonderwijs, en zorgde in een enkel geval door hun originele aanpak voor een aha-erlebnis.

Voor het theoretische kader en de bijbehorende terminologie zijn twee boeken van groot belang geweest: *Interviewen* van Ben Emans en *Een vraag en een weet* van Susanne Piët. Beide auteurs ben ik veel dank verschuldigd. Een speciaal woord van dank gaat uit naar collega-docent Nico Kussendrager voor zijn kritische opmerkingen en tips als mee-lezer, evenals naar Theo Nijenhuis

en Stef Verhoeven (*Zin*) voor hun medewerking. Ook bedank ik Abdel Ilah Rubio, Louis Du Moulin, Peter de Lange en Peter Ouwkerk (*Rotterdams Dagblad*), Laura Starink, Egbert Kalse en Thomas Erdbrink (*NRC Handelsblad*), Jan Rozendaal (*Dagblad van het Noorden*), Maartje van Weegen (*NOS Actueel*), de collega-docenten Remko van Broekhoven, Gijs Schreuders, Paul de Lange, Gerard Sweep en Chris van der Heijden, redactiearchief en Otto Spronk (*de Volkskrant*), Marije de Jong (*Viva*), Egbert Hermsen (IKON), Pieter van Lierop (GPD), Tjerk Bruinsma (burgemeester van Vlaardingen), Robert Sikkes en Yvonne van de Meent (*Onderwijsblad*), Eric Smit en Jort Kelder (*Quote*), redactiearchief en Wilma Nanninga (*De Telegraaf*), Cisca Dresselhuys (*Opzij*), Jeroen Schmale en Chris van Nijnatten (*Algemeen Dagblad*), Marijke Snelder (*HP/De Tijd*) en Victor Deconinck (mediaproducties & adviezen) voor hun hulp bij tal van onderwerpen. Ook het personeel van mijn schoolmediatheek en afdeling systeembeheer ben ik zeer erkentelijk voor hun assistentie.

Ik draag dit boek op aan mijn oud-collega Martin Meulenberg – ik had dit boek graag samen met hem willen schrijven – en aan mijn lieve dochter Diana, die – verstandige dame – geen journalist wil worden.

Studenten die van mij interviewles krijgen, vragen nooit: 'Kun je eigenlijk zelf wel interviewen?' Wat mij betreft mogen ze het best vragen. Om deze reden heb ik twee eigen interviews opgenomen: 't *Zijn niet zomaar gevels* met kunstenaar Peter Dumas en *Walter van Ginneken vaart niet meer* met de gelijknamige theaterdirecteur (zie paragraaf 5.5).

Het leidmotief van dit boek is: 'Alle dogmatische uitspraken over het interviewen en de gunstige voorwaarden ervoor moeten met een gezonde dosis actief verstand worden bekeken' (*Een vraag en een weet*, Susanne Piët). Dat is een variatie op de basisregel van de journalistiek: 'Zo moet het, maar het mag ook anders'. Journalistiek is immers geen wetenschap. In de wetenschap mag 1+1 altijd 2 zijn, in de journalistiek kan de uitkomst ook 11 zijn. Elke regel hangt namelijk samen met het doel dat je wilt bereiken. Wat in het ene geval een geschikte gesprekstactiek is, kan in een ander geval tot een volledige mislukking leiden. Niettemin besluiten we met de welgemeende raad aan studenten: 'Zo moet het en het mag niet anders'. Want wie de regels wil overtreden, moet ze eerst kennen. En toegepast hebben.

Bij de tweede druk

Boeken over journalistiek verouderen snel. Amper is de drukinkt opgedroogd of de actualiteit gooit roet in het eten. Maar dat snelle verouderingsproces geldt nauwelijks voor een boek over interviewen. Nog steeds worden immers personen – al dan niet kritisch – ondervraagd en nog steeds resulteren deze gesprekken in – min of meer – interessante interviewartikelen. Bij de tweede druk van *Interviewen in de praktijk* was het dan ook zelden nodig oude voorbeelden te schrappen. Wel is de tekst hier en daar uitgebreid en herschreven op basis van interviewervaringen van studenten en de praktijk van het interviewonderwijs. Bestudering van vakliteratuur leverde tevens nieuwe inzichten op voor aanscherping van de tekst. Aan hoofdstuk 6 bijvoorbeeld zijn enkele categorieën geïnterviewden toegevoegd.

Al met al blijft *Interviewen in de praktijk*, in combinatie met de website, bij uitstek geschikt voor gebruik in het interviewonderwijs. Ook iedereen die zich zelfstandig wil bekwamen in het interviewen, vindt in dit boek voldoende stof om zijn interviewvaardigheden op een hoger peil te brengen.

Bij de derde druk

Journalistiek en journalistiek onderwijs zijn volop in beweging, waardoor (studie)boeken over journalistiek snel verouderen. Maar evenals bij de tweede druk kan ik nu schrijven dat dit nauwelijks geldt voor een boek over interviewen. Het interview is tijdloos en doorstaat de tand des tijds.

Om deze reden heb ik bij de samenstelling van de derde druk oude voorbeelden gehandhaafd. Ik vind: een goed voorbeeld blijft een goed voorbeeld, ongeacht het jaartal en/of de betrokken personen. Alleen wanneer een voorbeeld achtergrondkennis vereist, is het gesneuveld.

Deze druk is op enkele plaatsen uitgebreid op basis van bestudering van vakliteratuur. Gepubliceerde interviews en uitspraken over interviewen leveren soms nieuwe inzichten op. Verder zijn de uitwerking van de vragen en opdrachten alsmede de lijst met aanbevolen literatuur verhuisd naar de website www.interviewenindepraktijk.noordhoff.nl.

Rest me nog te benadrukken dat dit boek voornamelijk over het geschreven interview gaat, alhoewel radio- en tv-interviewers er zeker ook het nodige van hun gading in vinden.



Vlaardingen, zomer 2012

Dick van der Lugt

Inhoud

Inleiding 11

1 Interview: een populair genre 13

- 1.1 Huidige situatie 14
- 1.2 Voorliefde voor het interview 17
- 1.3 De geïnterviewden 20
- 1.4 Geschiedenis 26
Vragen en opdrachten 33

2 Het journalistieke interview 37

- 2.1 Gespreksvormen 38
- 2.2 Doel en kenmerken 38
- 2.3 Soorten interviews 50
- 2.4 Interviewmodellen 52
- 2.5 Manieren van interviewen 58
- 2.6 Gesprek en genre 65
- 2.7 Woorden en bedoelingen 70
- 2.8 Een goede interviewer 74
- 2.9 Remmende en stimulerende factoren 80
Vragen en opdrachten 84

3 Voorbereiding 89

- 3.1 Keuze van onderwerp, genre en persoon 90
- 3.2 Werkplan 100
- 3.3 Research 105
- 3.4 Afspraak maken 114
Vragen en opdrachten 120

4 De zeven taken van een interviewer 125

- 4.1 Zevenpoot 126
- 4.2 Gesprek introduceren 127
- 4.3 Vragen stellen 136
- 4.4 Antwoorden beoordelen 164
- 4.5 Reageren 180
- 4.6 Noteren of opnemen 192

- 4.7 Observeren 198
- 4.8 Gesprek leiden 202
Vragen en opdrachten 208

5 Uitwerking en nazorg 221

- 5.1 Vorm 222
- 5.2 Schrijven 232
- 5.3 Citeren 245
- 5.4 Autorisatie 251
- 5.5 Procesverslag 255
Vragen en opdrachten 264

6 Verschillende geïnterviewden 271

- 6.1 Onervaren en ervaren geïnterviewden 272
- 6.2 Politici 273
- 6.3 Artiesten 283
- 6.4 Kinderen 288
- 6.5 Onwillige geïnterviewden 292
- 6.6 Buitenlanders 296
- 6.7 Allochtonen 307
- 6.8 Zakenlui 311
- 6.9 Kwetsbare personen 316
- 6.10 Voorlichters, woordvoerders en spindoctors 323
- 6.11 Sporters en trainers 331
- 6.12 Royalty 336
- 6.13 Dictators en hoogwaardigheidsbekleders 341
- 6.14 Anonieme bronnen en klokkenluiders 343
- 6.15 Wetenschappers, technici en experts 345
Vragen en opdrachten 348

7 Geïnterviewden en de media 353

- 7.1 Macht en invloed van de media 354
- 7.2 Begrip voor de media 357
- 7.3 Contact met de media 360
- 7.4 Zin en onzin van mediatraining 363
- 7.5 Contactpersonen 366
Vragen en opdrachten 372

Kleine encyclopedie van interviewers 373

Literatuuropgave 380

Illustratieverantwoording 385

Register 386

Inleiding

Dit boek behandelt alle aspecten van het interviewen: vanaf de keuze van onderwerp en persoon tot het voeren van het vraaggesprek en de uitwerking tot een interviewartikel. In hoofdstuk 1 verkennen we de huidige situatie. Hoe komt het dat het interview zo populair is en sinds wanneer heeft dit genre zijn intrede in de journalistiek gedaan?

Wat maakt een gesprek tot een interview? Die vraag staat centraal in hoofdstuk 2. Wat voor soorten interviews zijn er, hoe confronterend mag/moet een interview zijn en welke kwaliteiten maken een interviewer tot een goede interviewer? De hoofdstukken 3, 4 en 5 zijn het hart van dit boek. Stapsgewijs volgen we het interviewproces: het idee, de voorbereiding, de zeven taken van de interviewer, het verloop van het gesprek en het schrijven van het artikel.

Diverse categorieën geïnterviewden komen aan bod in hoofdstuk 6. Hoe interview je kinderen? Daarover bestaat nauwelijks literatuur. Hoe interview je allochtonen? Een belangrijke vraag in onze multiculturele samenleving met 1,6 miljoen niet-westerse allochtonen. Zijn politici écht zo moeilijk te interviewen en hoe interview je in het buitenland? Wat zijn daar de problemen en valkuilen?

In hoofdstuk 7 bekijken we het nut van mediatraining, we gaan in op de rol van voorlichters en proberen geïnterviewden duidelijk te maken wat een interviewer van hen verwacht. In ieder geval geen vage of ontwijkende antwoorden, gegeven door iemand die bibberend, met de zenuwen in zijn lijf de interviewer te woord staat. Ter afsluiting stellen we in een Kleine encyclopedie enkele bekende interviewers voor.

Aan het eind van elk hoofdstuk staan vragen en opdrachten. Deze bieden de student de gelegenheid om de aangeboden leerstof te verwerken. De antwoorden zijn te vinden in de tekst; de opdrachten en discussievragen lenen zich voor groepswork, al dan niet onder begeleiding van een docent. De uitwerkingen, voor zover het geen dilemma's betreft, staan op de website www.interviewenindepraktijk.noordhoff.nl.



De website bestaat uit twee delen: een voor studenten en een voor docenten. De studenteninformatie bevat (actuele) aanvullingen op het boek, aanvullende vragen, opdrachten, discussiestof, de uitwerkingen van de vragen en opdrachten en een lijst met aanbevolen literatuur. Docenten vinden in de docentenhandleiding onder andere een uitgewerkte leergang voor zowel beginners als gevorderden, nakijkcodes en voorbeelden van diverse formulieren.



Ten slotte hopen we dat boek én website kunnen dienen als naslagwerk, niet alleen voor de gevorderde student maar ook voor de door de wol geverfde journalist. Dat niet iedereen het eens zal zijn met de geventileerde meningen, ligt voor de hand. Niettemin kan het geen kwaad om regelmatig te reflecteren op het eigen gedrag en geconfronteerd te worden met afwijkende denkbeelden, vooral wanneer je je vak na jaren op de automatische piloot uitoefent.



1

Interview: een populair genre

- 1.1 Huidige situatie
- 1.2 Voorliefde voor het interview
- 1.3 De geïnterviewden
- 1.4 Geschiedenis

Je kunt geen krant of tijdschrift openslaan of je vindt daarin interviews; ook internet, radio en televisie bieden interviews in vele maten en soorten.

In paragraaf 1.1 schetsen we de huidige situatie, door de Duitse filosoof Martin Heidegger getypeerd als 'de cultuur van het gepraat'. Vervolgens gaan we in paragraaf 1.2 na waarom het interview zo populair is. De vraag of geïnterviewden het leuk vinden om geïnterviewd te worden, staat centraal in paragraaf 1.3. Ten slotte nemen we in paragraaf 1.4 een duik in de historie, want ooit werden interviews beschouwd als inbreuken in de privacy.

1.1 Huidige situatie

Het interview is populair. Je kunt geen krant of tijdschrift openslaan of je vindt daarin interviews: mensen komen aan het woord in verslagen en reportages, ze geven commentaar op actuele ontwikkelingen of ze worden paginagroot geportretteerd. Ook radio en televisie bieden interviews in vele maten en soorten. In alle actualiteitenrubrieken wordt gepraat met deskundigen, politici, slachtoffers, advocaten, buurtbewoners; langere interviewprogramma's, hoewel op de Nederlandse televisie zeldzaam, hebben één gast die eindeloos wordt doorgezaagd over zijn carrière. In zijn inleiding op de interviewbundel *Tot op het bot* schrijft Theo van Stegeren: 'De gemiddelde Nederlander leest, hoort en ziet op een dag al gauw tien vraaggesprekken, sommige zwaarder, de meeste lichter of ronduit onbenullig van karakter.' Tijdschriftgoeroe Rob van Vuure schat het aantal interviews in magazines, kranten en op tv per week zelfs op vierhonderd.

Meningen

De 'straat' is een onuitputtelijke bron. Televisieploegen vragen voorbijgangers naar hun mening over van alles en nog wat, luisteraars worden uitgenodigd de radiostudio te bellen en kranten hebben lezersfora. 'Het is heel goed om gewone mensen aan het woord te laten', vindt voormalig radiomaker Sjors Frölich van het inbelprogramma Stand.nl. 'Laat het dan maar af en toe gelul of extreem gezwets zijn.' Volgens hem toont hij op deze manier 'wat er gebeurt in Nederland' en 'wat er leeft'. (*Rotterdams Dagblad*, 23 december 2004)

Ook kranten grossieren in meningen. Het *Rotterdams Dagblad* startte na de moord op Theo van Gogh met de rubriek 'Islamdebatten', waarin vier panelleden in discussie gaan. Ze namen iedere keer twee 'vaak gehoorde stellingen' onder de loep: één over moslims en één over niet-moslims, zoals op 23 december 2004: 'Alle niet-moslimmeisjes zijn hoeren' en 'Alleen onderdrukte moslima's dragen een hoofddoek'. In het lezerspaneel van *De Gelderlander* reageren vijf willekeurige lezers op de 'stelling van deze week'; op 22 januari 2005: 'Raadsleden hebben het contact met de kiezers verloren'. Aanleiding is een onderzoek waaruit blijkt dat vrijwel niemand in de gemeente Overbetuwe een of meer raadsleden bij naam kent. In het Jongerenforum geven drie leerlingen hun mening over het initiatief van het Over Betuwe College om evenals op het vwo op de havo tweetalig onderwijs in te voeren. De stelling luidt: 'Engels zou in Nederland niet de voertaal mogen zijn, zeker niet op scholengemeenschappen.'

De cultuur van het gepraat

Frölichs geïnterviewden nemen geen blad voor de mond. Hij erkent dat er 'heel af en toe een idioot tussendoor glipt'. Dan draait hij de knop om, maar: 'Ik ben tamelijk liberaal, hoor. Laat maar horen wat je op je lever hebt.' Frölich is daarin niet uniek. Onder het motto 'je mag toch wel zeggen wat je denkt' worden onbeperkt gevoelens en gedachten de ether in geslingerd of aan het papier toevertrouwd. De vraag is: waar ligt de grens? Is een interviewer slechts een doorgeefluik of is hij medeverantwoordelijk voor het doorgeven van dat 'gelul en extreem gezwets'? We kunnen op deze vraag geen antwoord geven; ieder zal zijn eigen grenzen moeten bepalen. De psycholoog René Dijkstra zegt daarover het volgende:

'We leven tegenwoordig in een cultuur die door de Duitse filosoof Martin Heidegger al vele jaren geleden werd aangekondigd als "de cultuur van het gepraat". De hele dag door wordt er op radio, televisie en media zoals internet op een razende manier gepraat. En iedere dag of iedere week opnieuw moeten de pagina's van dag- en weekbladen vol. Heel veel van dat gepraat en geschrijf heeft geen enkele inhoudelijke functie of betekenis. Het is gewoon dempen van de stilte, vullen van de leegte. Wie in die constante stroom van woorden wil opvallen – en de meeste mensen willen dat op de een of andere manier – is wel gedwongen tot extreme uitlatingen. Dus verwordt vrijheid van meningsuiting steeds meer tot grofheid van meningsuiting.' Hij besluit zijn bijdrage met de oproep 'primus non nocere', ofwel: berokken geen schade. 'Wie daar niet voor in kan staan, staat maar één ding te doen. Te zwijgen.'

(Bron: Het recht op grofheid van meningsuiting, *Rotterdams Dagblad*, 20 juli 2002)

De huidige, hiervoor geschetste praktijk heeft uiteraard zijn invloed op studenten en dus ook op het interviewonderwijs. We stuiten op drie problemen:

- 1 rtv-interview
- 2 confrontatie
- 3 feiten en/of opinies?

Ad 1 Rtv-interview

Wanneer we studenten vragen een interviewer te noemen die ze bewonderen, kunnen ze er ofwel geen een noemen omdat ze nog niet met de ogen van een professional de media volgen, ofwel – en dat gebeurt meestal – ze noemen een tv- en een enkele keer een radio-interviewer. Nimmer worden schrijvende interviewers genoemd. Het enige beeld dat ze van een vraaggesprek hebben, is het rtv-interview.

Een rtv-interview verschilt echter sterk van een interview voor de geschreven pers. In subparagraaf 2.6.1 komen we hier nog op terug. De tip die we studenten geven, is om naar langere interviewprogramma's te kijken op bijvoorbeeld de Belgische zender Ketnet/Canvas. Daar zijn regelmatig interviews te zien die een halfuur of langer duren, een tijdsduur die veel kranten- en tijdschriftinterviews beter benadert.

Ad 2 Confrontatie

Korte vraaggesprekken, confronterende en interrumperende interviewers domineren het tv-schermbild. Dat voorbeeld wordt door studenten overgenomen bij oefeninterviews. Tal van, met name Engelse interviewers betwijfelen echter het rendement van deze wijze van vraagstelling. We komen hierop nog terug in paragraaf 4.5, maar geven alvast dezelfde tip als onder punt 1.

Ad 3 Feiten en/of opinies?

In rtv-vraaggesprekken ligt de nadruk sterk op opinies en emoties en veel minder op feiten en motieven. Ook dat zien we weerspiegeld in oefeninterviews. De doorsnee-televisiekijker, en trouwens ook de tijdschrift- en krantenlezer, krijgt veel sappige verhalen voorgeschoteld in de vorm van opinies en emoties, maar de media laten het te vaak afweten als het gaat om de vraag wat er nu precies is gebeurd, dus om de kale feiten. Journalisten zijn 'quotezakken', ze doen aan 'quote-chasing', wat resulteert in veel 'talk about talk'. Die overdaad aan meningen schaadt, vinden ook Warna Oosterbaan, Jan Blokker, Bastiaan Bommeljé, Geert Mak en Dick Wensink (zie intermezzotekst).

Overstroming

'We worden overstroomd met meningen', constateert Warna Oosterbaan, NRC-redacteur en bijzonder hoogleraar journalistiek en samenleving aan de Erasmus Universiteit in 'Genoeg meningen, genoeg. Geef ons feiten' (NRC *Handelsblad*, 23 december 2004).

'Iedereen heeft een mening en dat leidt uitsluitend tot polarisatie.' Waardoor zijn er zoveel meningen, vraagt hij zich af. Hij geeft drie redenen:

- 1 *Individualisering*. 'Nu kerken, politieke partijen en andere maatschappelijke organisaties er steeds minder in slagen hun kijk op de wereld ingang te doen vinden, doen de burgers het zonder de samenhangende wereldbeschouwing die bij zo'n overtuiging hoort. Ze willen het graag zelf uitzoeken.'
- 2 *Democratisering van de meningsvorming, mede onder invloed van internet*. 'Je hoeft geen professor meer te zijn om een mening te hebben, en een geïnformeerde mening is nu evenveel waard als een mening die op een verzameling indrukken berust.'
- 3 *De media*. 'De media vormen het belangrijkste platform van de meningsvorming, maar ze vervullen daarin ook een aanjagende rol. Feiten worden op het televisiescherm over het algemeen saai gevonden. Bij feiten lopen de kijkers weg. De talkshowgast die probeert iets uit te leggen en daarvoor iets meer dan tien seconden nodig heeft, moet opboksen tegen het openlijke ongeduld van de presentator en andere studiogasten.'

Maar het kan nog erger. In de Verenigde Staten worden in actualiteitenshows gasten niet ondervraagd, maar de les gelezen. Op de Nederlandse televisie zijn daarvan ook al voorbeelden te zien, aldus Oosterbaan.

De verschuiving naar meningen en opinies weerspiegelt zich behalve in columns, opiniepagina's en discussiefora op internet vooral in interviews. 'Je kunt

geen pagina omslaan, geen radio of televisie aanzetten, of je stuit wel op iemand die zijn mening geeft. Soms is het interessant, vaak ook niet.' Meninge- nemen de plaats in van de feiten.

'Wat is daaraan te doen? Een moratorium op de meningsvorming? Dat is natuurlijk een absurde gedachte. Maar zouden er misschien iets minder door elkaar kakelende studiogasten kunnen komen? Wat minder straatinterviews? Wat minder columns waarin de persoonlijke ervaring wordt uitvergroot tot de maat van alle dingen? Wat meer mensen die mogen uitpraten? En zou er af en toe een journalist mogen uitzoeken hoe het werkelijk zit? Dan komen die meningen later wel.'

Kletsircuit

'Ach, de televisie is één groot klets- circuit', zegt Jan Blokker († 2010), voormalig adjunct-hoofdredacteur en columnist van de *Volkskrant* (*Vara tv-magazine*, nr. 52/1, 2004). 'Er is die enorme behoefte aan meningen die allemaal in die vraatzuchtige muil van de tv verdwijnen. Als spreeuwen duikt men collectief op die ene broodkorst. Om ertoe te doen en macht te krijgen is er geen ander alternatief dan je kop te laten zien. Maar nog gekker is dat wat al die zogenaamde meningen behelzen er eigenlijk geen reet toe lijkt te doen. Sterker nog, bij al die praatprogramma's laat men het liefst meningen invullen die ze [de interviewers] er zelf toch ook al een beetje op na houden.'

Maar ook zijn eigen krant krijgt ervan langs. Over het wekelijkse *Volkskrant magazine*: 'Ik ben stront eigenwijs, dus iedere keer begin ik weer tegen Pieter [Broertjes, hoofdredacteur] over dat magazine met al die flutrubriekjes en interviews met mensen waarover ik niks wil lezen. Waarop hij dan altijd weer als troef met lezersonderzoek komt, waaruit zou moeten blijken dat de jongere, vooral vrouwelijke *Volkskrant*lezer dat flodderding zo prachtig vindt.'

Kooplui en dominees

Historicus Bastiaan Bommeljé schrijft in *NRC Handelsblad* (17 november 2004): ‘Naast melk en snijbloemen produceert Nederland nog een artikel in overstelpend grote hoeveelheden: meningen. Geen wonder misschien – de fabricaties van opinies, commentaren en stichtelijke overwegingen is een bedrijfstak die ons als kooplui en dominees van nature nu eenmaal na aan het hart ligt.’

Kwekcircus

Evenals Jan Blokker heeft ook bestsellerauteur Geert Mak een hekel aan praatprogramma’s op de televisie, waarin ingewikkelde kwesties in drie minuten en twintig seconden moeten worden uitgelegd. ‘Aan dat kwekcircus doe ik niet mee. Op twee manieren krijg je een vervlakking. Ten eerste omdat je de mensen dwingt in een quotecultuur, en ten tweede omdat de redacties alleen nog maar mensen bellen die snel kunnen reageren. Er is, in vergelijking met de andere publieke omroepen in West-Europa, opvallend weinig ruimte voor serieuze programma’s – op prime time word je op de Nederlandse

televisie als een halve debiel behandeld.’

(Bron: *Vara tv-magazine*, nr. 10, 2007)

Meningen zijn in

‘Meningen zijn modern. Vroeger ging het nog weleens over feiten of kon een enkeling zich permitteren het niet te weten. Maar sinds kort of sinds Pim of iets anders heeft iedereen een mening. Liever gezegd twee meningen: “Ik ben voor” en de andere “Ik ben tegen”. En niets anders, want wie niet kiest, is een twijfelaar, een slapjanus, durft zijn nek niet uit te steken, staat niet voor de zaak of verschuilt zich achter ouderwetse politieke correctheid. Tegenwoordig heet een nuance een uitvlucht. Meningen zijn ook zo in, omdat ze tegenwoordig goedkoper zijn dan ooit.’

(Bron: *Dick Wensink, Vara tv-magazine*, nr. 50, 2005)

NB Vergelijk de opmerking in subparagraaf 4.4.1 onder ad 6 (Fantaseren c.q. overdrijven): ‘Geïnterviewden durven niet te bekennen dat ze “geen mening” hebben. Die categorie komt bijvoorbeeld in enquêtes zelden boven de 10 procent uit.’

1.2 Voorliefde voor het interview

Als je enkele eeuwen teruggaat in de persgeschiedenis, zul je geen enkel interview tegenkomen (zie paragraaf 1.4). Journalisten schreven beschouwende artikelen, verhalen en stenografische verslagen van debatten in het parlement en verhoren in de rechtszaal. Ze deden verslag van de toestand in de eigen stad, het land en de wereld, ze berichtten over oorlogen en veldslagen enzovoort. Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw maakte het interview als journalistiek genre zijn debuut en sindsdien is het aantal – aanvankelijk mondjesmaat en later sneller – alleen maar toegenomen.

Lang was het interview geen serieus journalistiek genre. Jac Vroemen citeert uit een schertsinterview, in 1875 geschreven door de Engelse humorist Mark Twain. De geïnterviewde vraagt: ‘Hoe gaat dat, zo’n interview?’ De interviewer antwoordt: ‘Tja, ’t is een rage. We doen het soms met een knuppel, maar ’t kan ook gewoon met vragen.’ In 1933 klaagde de toenmalige minister-president Colijn nog bij een hoofdredacteur dat een verslaggever hem iets had durven vragen. ‘In mijn jeugd durfde men nauwelijks langs het gebouw te lopen waarin een minister zijn arbeid verrichtte.’

Populariteit van het interview

We hebben de vraag 'Waarom dankt het interview zijn populariteit?' talloze malen voorgelegd aan studenten journalistiek. Die sessies resulteerden in tien factoren:

- 1 *Een interview levert instant kopij.* Je praat met iemand of belt hem, noteert de antwoorden, gaat achter je computer zitten, rammelt zijn uitspraken op papier et voilà: je hebt een artikel. In een column schrijft Hans Renders: 'Over het interview als journalistiek genre wordt bewezen dat vooral luie journalisten het hanteren. Je gaat naar een politicus, kunstenaar of slachtoffer, stelt de vraag hoe het zo gekomen is en de kopij stroomt binnen.' (*NRC Handelsblad*)
- 2 *Een interview is gemakkelijk te produceren.* Een reportage of achtergrondverhaal vereist langdurige research. Bronnenonderzoek is tijdrovend, de journalist moet op pad, hij praat met veel mensen en al die informatie moet worden gewogen, geselecteerd en in de juiste volgorde worden gezet om een gebalanceerd artikel te kunnen schrijven. Vergeleken daarmee lijkt een interview kinderwerk te zijn. Het is gemakkelijker om een econoom te laten vertellen over het economische klimaat in Nederland, dan er een achtergrondverhaal over te maken.
- 3 *Een interview is onderhoudend.* Een rockmuzikant vertelt over zijn drugsgebruik, een zangeres vertelt over haar scheiding, een politicus doet een paar stevige uitspraken: het publiek smult ervan. De lezer en de interviewer smelten samen. Niet de interviewer praat met de geïnterviewde, maar de lezer. Die zit tegenover de Zuid-Amerikaanse zanger Robi Draco Rosa:

'De enige echte manier voor mij om te ontspannen is seks. De liefde bedrijven.'

– Maar u bent nooit thuis! Dan snoept u vast vaak van verboden vrouwen?

'Haha, euh, nee. Waarom denk je dat?'

– Omdat uw hand op mijn knie ligt.

'Hé, hoe komt die daar nu?'

(Bron: Charlotte Hutting, *Nieuwe Revu*, 21-27 april 2004)

- 4 *Een interview heeft een element van sensatie.* Een politicus laat zich verleiden tot een onbesuisde uitspraak en de volgende dag moet hij zich daarvoor tijdens het wekelijkse vragenuurtje van de Tweede Kamer verantwoorden. De Engelse televisie-interviewer David Frost vertelde in een interview met Hans Bouman: 'Wijlen John Smith, de vorige Labour-leider zei tegen me: "Je hebt een verleidelijke manier van vragen stellen, met mogelijk dodelijke gevolgen." Ik antwoordde dat ik dat graag op mijn grafsteen zou willen hebben.' (*VPRO Gids*)
- 5 *Een interview vult lekker.* Een redacteur van een lokale huis-aan-huiskrant had de gewoonte om na een paar dagen buffelen, wanneer het werk erop zat, te zeggen: 'Do-re-mi-fa-sol, weer een krantje vol.' Dat klinkt behoorlijk cynisch, maar er zit wel een kern van waarheid in. De krant moet vol, het praatprogramma kan moeilijk een keer worden overgeslagen. Critici menen dan ook dat er veel te veel media in Nederland zijn. Neem straatinterviews, waarbij willekeurige voorbijgangers over de waan van de dag worden geïnterviewd. Je kunt je afvragen wat daarvan – zoals een docent van de School voor Journalistiek het uitdrukte – het journalistieke bestaansrecht is.

- 6 *Een interview is betrouwbaarder dan een eigen verhaal van een journalist.* Een interview met de eerdergenoemde econoom maakt een betrouwbaarder indruk op de lezer dan een achtergrondverhaal over hetzelfde onderwerp door een journalist van de economieredactie. Een controversiële uitspraak, die in zijn algemeenheid niet lijkt op te gaan. Maar hij sluit wel bij aan bij een van de nieuwswaarden die Allan Bell noemt. 'The quality of attribution – the eliteness of a story's sources – can be crucial in its news chances. Highly valued news sources need to be elite on some dimension, particularly socially validated authority.'
- 7 *Een interview is leuk voor de maker.* Wat is er niet aardiger dan in een interview 'tot op het bot' te gaan, wat de titel is van een boek met de gebundelde interviews van meesterinterviewer Frénk van der Linden, onder andere voor *NRC Handelsblad*. Hij vindt het fascinerend om te doen. 'Praten, praten, praten met mensen. Ik merk dat mensen mij ook graag dingen vertellen. [...] Het is een gesprek, en geen vraagesprek.' Jan Tromp, toenmalig adjunct-hoofdredacteur van *de Volkskrant*: 'Ik ben geïnteresseerd in drijfveren, iets minder in uitkomsten. Drijfveren zijn vele malen interessanter dan wat mensen uiteindelijk doen.' (*De Journalist*, 20 september 1996)
- 8 *Een interview levert contacten op.* Een van de aardigste nieuwsbronnen van een journalist is een netwerk van informanten. Soms bellen de mensen een krant omdat juist die krant met dat imago en die lezersgroep het beste podium is voor een onthulling, maar meestal krijgen journalisten tips omdat de tipgever hen kent en vertrouwt. Door met zo veel mogelijk mensen te praten, bouwen journalisten een netwerk op dat garant staat voor nieuwtjes, tips, achtergronden en off-the-record-informatie.
- 9 *Een interview biedt een medium de gelegenheid zich te onderscheiden.* Het nieuws kent de consument al uit de *Metro* en *Sp!ts* en van radio en televisie; de kracht van de geschreven pers is het bieden van verdieping, onder andere via interviews. Zelden zal een interview met dezelfde persoon op dezelfde dag in concurrerende media staan. Gebeurt dat wel, dan is elk interview in ieder geval nog verschillend.
- 10 *Een interview is een publiekstrekker.* Na de dood van prins Bernhard liet *De Groene Amsterdammer* in een persbericht, voorzien van enkele quotes, weten dat een week later een interview met de prins zou verschijnen, waarin hij toegaf steekpenningen van Lockheed te hebben aangenomen. Televisie, radio en kranten besteedden er ruimschoots aandacht aan. *De Groene* liet zeventuizend nummers extra drukken.

Samenraapsel van belangen

In de in paragraaf 1.1 genoemde inleiding op de interviewbundel *Tot op het bot* probeert Theo van Stegeren ook een verklaring te vinden voor de populariteit van het interview. Als eerste wijst hij op de ontzuiling. Sinds het geloof voor mensen niet meer als kompas fungeert, leven we in een ik-tijdperk. 'In een tijd waarin iedere Nederlander een eigen mening heeft (of geacht wordt er een te hebben), is het interview een verleidelijk journalistiek genre om daaraan lucht te geven.' Maar: 'De individualistische tijdgeest alleen vormt een ontoereikende verklaring voor de onweerstaanbare opkomst van het interview. Een samenraapsel van belangen heeft het genre zijn prominente plaats verschaft.' Hij noemt onder andere:

- Interviews kosten bijna niets. Op de meningen van geïnterviewden rusten doorgaans geen auteursrechten. Aan research, bewerking en kwaliteitsbewaking wordt relatief weinig geld besteed.

- Het is voor een redacteur gemakkelijk om iemands ideeën af te tappen. Dat bespaart leeswerk en reflectie. Voor freelancers, die doorgaans slecht betaald krijgen, is het interview een snelle bijverdienste.
- Journalisten gebruiken interviews ook als een manier om dicht in de buurt van de machtigen der aarde te komen ('reflected glory'). Dat geeft wat glans aan een beroep dat voor het overige niet zo gek veel status heeft.
- Het mediapubliek houdt niet van een rantsoen dat alleen maar uit zware achtergrondverhalen, opinieartikelen en documentaires bestaat. Interviews lijken lichter, glijden als instantpudding naar binnen.
- De meeste mensen missen het geduld om artikelen of programma's van begin tot eind tot zich te nemen. Ze pikken hier en daar wat op. Interviews zijn de ideale grabbelton: door hun vaak brokkelige structuur kan iedereen ze in stukjes bekijken, beluisteren of lezen.

Exit interview?

Diezelfde Theo van Stegeren (programmamanager Journalistiek en Media aan de Universiteit van Amsterdam) vraagt zich op de website *De nieuwe reporter* af hoelang het interview als 'gemanipuleerd gespreksverslag' nog zal bestaan. 'De machtverhouding kantelt. Voor het eerst in hun bestaan kunnen vooral prominente medeburgers hun mening gemakkelijk rechtstreeks aan de buitenwereld kwijt.' Hij citeert drie Amerikaanse mediadeskundigen, die menen dat het interview in deze tijd van e-mailen, bloggen en chatten een te eenzijdige vorm van communicatie is. Een van hen: 'Het interview is uit de tijd en moet opnieuw doordacht worden.'

(www.denieuwereporter.nl)

Wie dat allang ontdekt hebben, zijn voetballers, popsterren en met name politici. 'De meeste potentiële geïnterviewden maken een koele risicoanalyse', aldus Van Stegeren. Ze vragen zich af, in de woorden van Jeroen Sprenger, directeur voorlichting bij Financiën: 'What's in it for me? Als zij er geen direct belang bij hebben, zullen zij steeds vaker een interviewverzoek afwijzen of langdurig in beraad houden', want er zijn voldoende andere informatiekanalen, zoals eigen websites en weblogs, om hun verhaal te vertellen. Niettemin: kranten, tijdschriften, radio, televisie en internet bieden nog steeds dagelijks (wekelijks, maandelijks) tientallen interviews, dus voorlopig blijkt nog weinig van de teloorgang van het interview. Bovendien: die andere informatiekanalen hebben bij lange na niet het bereik van de landelijke dagbladen en veelbekeken praatshows, dus zo'n vaart kan het nooit lopen. Ook Cisca Dresselhuys merkte, toen ze als hoofdredacteur van *Opzij* mannen interviewde voor de serie *Feministische Meetlat*, weinig van een toeneemende terughoudendheid van vips om zich te laten interviewen. Een paar mensen weigerden. 'Maar dat had niets te maken met hun weblog of iets dergelijks. Ze wilden geen interview met mij omdat ze alleen over zakelijke kwesties wilden spreken en ik vroeg ook altijd naar persoonlijke aangelegenheden.' (www.denieuwereporter.nl)

1.3 De geïnterviewden

Tot nu toe hebben we de populariteit van het interview bekeken vanuit het perspectief van de interviewer en de consument, maar geldt dit ook omgekeerd? Kun je zeggen dat het interview populair is omdat de geïnterviewde het leuk vindt om geïnterviewd te worden? Immers: hij krijgt een telefoontje van een journalist die in hem geïnteresseerd is, naar hem toe wil komen,

naar hem wil luisteren en zijn verhaal wil publiceren. Of heeft Willem Jan van de Wetering gelijk, wanneer hij schrijft dat een Nederlander er moeite mee heeft zijn hele hebben en houden aan een vreemde toe te vertrouwen? Hij schreef dit in 1994 (*Het Interview, een handreiking voor de entertainmentwereld*). Zou hij dit anno nu nog durven beweren?

Naar aanleiding van een film waarin ze heeft gespeeld, wordt presentatrice en actrice Wendy van Dijk geïnterviewd door Ton van Dijk. Het is het tweede interview op een dag van zeven. Wendy: 'Dat doen we wel meer zo, omdat het anders te veel tijd kost.' Op de vraag wat ze vandaag als domste vraag verwacht, antwoordt ze: 'Het is heel irritant, ik doe dit werk nu zo'n tien jaar en het is elke keer verschrikkelijk om terug te moeten gaan naar waar het ooit begonnen is en weer het hele riedeltje op te moeten zeggen.' Ton: 'Iedereen lepelt uit dezelfde knipselmap?' Wendy: 'Ik snap niet dat mensen die knipselmap niet nemen voor wat het is. Het zijn altijd de geijkte vragen.' (*Vara tv-magazine*, nr. 18, 2004)

Help! De pers belt! luidt de veelzeggende titel van 'Een praktische handleiding voor het omgaan met journalisten' door ex-omroepverslaggever en presentator Sander Simons († 2010). Simons schrijft: 'Veel mensen zijn bang voor de pers en willen liever niks te maken hebben met verslaggevers. [...] Veel mensen schrikken als ze een verslaggever aan de telefoon krijgen.' Klopt dat, heeft hij gelijk? Simons lijkt een medestander te hebben in publicist Hugo Brandt Corstius. Die laat zich niet interviewen: 'Omdat ik zelf uitstekend kan opschrijven wat ik vind.' Toch is hij geen tegenstander van het interview: 'Ik lees ze graag. De schriftelijke interviews van Ischa Meijer, waarin de autoriteiten zichzelf de strop omknoopten, waren puur genot. Zijn mondelinge, geteleteerde, interviews waren, om heel andere redenen, ook dikwijls verrukkelijk.' (*De Journalist*, 21 maart 1997)

Ook de Colombiaanse schrijver Gabriel García Márquez houdt niet van interviews:

'Ik heb er een hekel aan om een openbaar schouwspel te worden. Ik heb een hekel aan de televisie, aan congressen, lezingen, rondetafelconferenties...' 'Interviews', interrumpeert Plinio Mendoza hem in *De geur van guave*, een serie gesprekken over het leven, literaire en politieke activiteiten van Márquez.

'Ook ja. Nee, ik wens niemand succes toe. Dan overkomt je hetzelfde als wat bergbeklimmers gebeurt die zich dodelijk inspannen om de top te halen, maar wat doen ze wanneer ze hem bereiken? Naar beneden gaan, of proberen zo onopvallend en zo waardig mogelijk naar beneden te gaan.'

– Je praat in je interviews zelden over de boeken waar je aan bezig bent, waarom is dat?

'Omdat ze deel uitmaken van mijn privéleven. Eigenlijk heb ik altijd een beetje medelijden met schrijvers die in interviews de plot van hun volgende boek vertellen. Dat is een bewijs dat de dingen niet zo goed lopen, en als troost lossen ze de problemen die ze niet in hun boek kunnen oplossen, in de krant op.'

Maar Corstius en Márquez zijn schrijvers, getalenteerder dan de journalisten die hen interviewen, en Simons schreef zijn boekje voor bedrijven die

geconfronteerd worden met een cameraploeg in het gezelschap van een boze klant. Dat is heel wat anders dan een artiest die de roddelbladen nodig heeft ter vergroting van zijn populariteit, een wethouder die uitlegt dat de broekriem moet worden aangehaald omdat zijn gemeente minder geld krijgt van de landelijke overheid, of buurtbewoners die boos zijn over de plannen van de gemeente om naast de deur een pension voor ex-verslaafden en zwervers te openen. Die mensen hebben alle belang bij publiciteit en ze deinzen er zelfs niet voor terug om zelf naar de krant te stappen.

Zou je de buurtbewoners nog kunnen betichten van een NIMBY-houding (Not In My Back Yard); asielzoekers die in het weekend voor een gesloten deur bij de Tijdelijke Noodvoorziening (TNV) van het Aanmeldcentrum in Ter Apel staan, hebben evenzeer belang bij een interview – maar dan moeten ze wel geïnterviewd worden:

Een Afrikaan bivakkeerde van vrijdagavond tot maandagochtend in de vrieskou. Een TNV-medewerker: 'Met een pannetje met heet water hebben we zijn handen weer een beetje kunnen opwarmen. Hij kon zijn vingers niet meer recht krijgen van de kou.' Een SP-Kamerlid: 'Onbegrijpelijk dat dit gebeurt. Onverantwoord bovendien, want we weten allemaal wat er kan gebeuren met asielzoekers die aan hun lot worden overgelaten. Zeker in de kou.' Jammer alleen dat de krant de man zelf niet aan het woord liet.

(Bron: *Rotterdams Dagblad*, 7 februari 2005)

Wie de krant openslaat, de radio of televisie aanzet, krijgt nou niet de indruk dat mensen schromen om geïnterviewd te worden. De politie doet een inval in een pand waarin extremisten zich ophouden. Buren vertellen geschrokken, maar ook gretig, hoe die actie verliep. Natuurlijk weet je als krantenlezer niet hoe vaak de journalist zijn neus heeft gestoten – 'Ik praat niet met de pers.' Of: 'Oprotten met die camera!' –, maar erg vaak gebeurt dit toch niet. Een uitzondering vormen de bewoners van wijken en buurten die weerstand tegen de media hebben. Frank Bovenkerk, hoogleraar criminologie, en Marjolein Odekerken deden er in 2009 onderzoek naar. Van de 691 journalisten en cameralieden, die aan het onderzoek deelnamen, zeiden 374 fysieke agressie te hebben ondervonden of daarmee te zijn bedreigd. Met name cameraploegen hadden er het meeste last van. Zie verder de website onder het kopje *Rot op met die camera*.



Zelfs slechte ervaringen met de pers zijn geen reden om nooit meer met de pers te praten. In het Duitse onderzoek *Das habe ich aber nicht so gesagt* klagen de ondervraagden over de onnauwkeurigheid van citaten. Toch blijven ze onbepert inlichtingen verstrekken, eenvoudigweg omdat ze de pers nodig hebben. En geconfronteerd met een weigering kan een journalist nog altijd zijn overredingskracht en een verleidelijke glimlach in de strijd gooien om mensen aan het praten te krijgen. Wie houdt zijn poot stijf, wanneer een journalist uitlegt hoe belangrijk het is dat juist hij, en niet iemand anders, commentaar geeft? Ze zijn op de vingers van één hand te tellen.

Maar er zijn grenzen. Wie door de pers de grond in geschreven is, zal niet gauw weer een journalist te woord staan. Eén slechte ervaring met één journalist maakt mensen kopschuw. 'Hij was erin geslaagd mij bijna helemaal kapot te maken als beginnend en onervaren Kamerlid. Nog steeds is het

voor mij met die ervaring een grote (psychische) opgave om een interview te doen. De welhaast traumatische herinnering ben ik niet kwijt. De wonden die zijn veroorzaakt, zijn niet geheeld. Een ontspannen relatie met journalisten is niet mogelijk als het gaat om interviews', schrijft Helmer Koetje over zijn interviewervaringen met Frénk van der Linden (*Tot op het bot*). Van der Linden interviewde hem in 1986 voor *De Tijd*. De interviewer had zich goed voorbereid en confronteerde het nieuwbakken CDA-Kamerlid met uitspraken die hij eerder had gedaan:

- Bepaalde mensen hebben jou regelmatig horen zeggen: 'Het CDA zwabbert. Het CDA maakt geen echte keuzen. Daar baal ik van.'
- 'O jee, ja. Wie heeft je dat verteld?'
- De vraag is: klopt het?
- [...]
- In discussies over sociaal-cultureel werk waarbij je was betrokken, zei je volgens informanten: 'Ik voel me inhoudelijk meer met de PvdA verbonden.'
- 'Dat kan ik me niet herinneren...'

Dertien jaar na dit interview spraken beiden elkaar weer. Van der Linden, die dit al eerder zijn slechtste interview had genoemd, erkende dat hij met dit interview het CDA kapot had willen maken. Koetje was het tamelijk willekeurige slachtoffer geweest.

Een tussenpositie neemt psycholoog René Diekstra in, ook geïnterviewd door Van der Linden. 'Je laten interviewen is niet leuk, hoewel het bij de ene journalist meer niet leuk is dan bij de andere', zegt hij. [...] 'Een interview is, ook voor de geïnterviewde, vaak een hoop werk.' Hij noemt: voorbereidend overleg, interview, fotowerk, controleren van de tekst, en vooraf en achteraf spanning en gedachtetijd. Diekstra is zo'n honderd maal geïnterviewd 'en ik heb het zelden als een plezierige activiteit ervaren'. 'Als een journalist mij voor een interview vroeg, was de eerste reactie er bijna altijd een van spanning, van niet willen.' Van de honderd interviews krijgen drie van hem een voldoende, omdat het portretten zijn, 'een samenhangend geheel van levensloopkenmerken, belangrijke relaties, persoonlijke opvattingen, levensdoelen, gedragspatronen en kritische kanttekeningen daarbij, die voor een belangrijk deel nog altijd geldig zijn'. Over zijn interview door Van der Linden zegt hij: 'Iedere keer als ik dat interview lees, wordt mijn begrip van mezelf even hernieuwd.' (*Tot op het bot*)

Ontwerper Marcel Wanders neemt om die reden elk interview op. 'Ik zou gek zijn als ik het niet deed. Het gaat om een van de belangrijkste dingen hier in de studio: mijn tijd. Die gooi ik niet zomaar weg. Tijdens een interview denk ik na over mijn vak. Ik kan mezelf nog wel eens verbazen door wat ik zeg. In de taal zit mijn ziel. Superleuk om te bewaren en over tien jaar terug te horen.' (*Volkskrant magazine*, 6 december 2008)

Laten we terugkeren naar Simons' stelling: 'Veel mensen willen liever niks met de pers te maken hebben.' Ondanks de hiervoor genoemde geluiden durven we het tegendeel te beweren. We noemen vier redenen:

- 1 *Ego*. Veel mensen vinden het heerlijk om zich te laten interviewen. Ze houden ervan over zichzelf en hun leven te praten. Het vergroot hun bekendheid, het streelt hun ego, ze knippen het interview uit, kopiëren het, verspreiden het onder kennissen, ze worden erop aangesproken, ze zijn even een Bekende Nederlander of een Bekende Amsterdammer.

- 2 *Publiciteit*. Politici en beroemdheden zijn voor hun succes afhankelijk van publiciteit; een interview is *free publicity*. Schrijvers kunnen op deze manier hun boek promoten, regisseurs en acteurs hun toneelstuk of film. Denk ook aan actiegroepen, slachtoffers van bureaucratie enzovoort. Tal van mensen hebben baat bij publiciteit.
- 3 *Behulpzaamheid*. Veel mensen gaan akkoord met een interview om de eenvoudige reden dat ze de interviewer willen helpen. Dit geldt bijvoorbeeld voor ooggetuigen maar soms ook voor beroemdheden die benaderd worden door een student journalistiek. De geïnterviewde beschouwt de student niet als bedreigend en stemt daarom wat sneller toe in een interview. Er zijn gevallen bekend waarin dit tot fraaie primeurs leidde.
- 4 *Geld*. Gelukkig wordt in Nederland zelden betaald voor een interview (zie ook paragraaf 3.4), maar in het buitenland gebeurt dit vaker, vooral door de Britse tabloids. Andere media belonen geïnterviewden soms in natura.

Dus voorlopig kunnen journalisten nog wel even vooruit, want het arsenaal aan potentiële geïnterviewden bedraagt ruim zestien miljoen. Maar bij politici, schrijvers van bestsellers, hoofdrolspelers die in het nieuws zijn, gaat dat niet altijd van een leien dakje. De nieuwe trend is koppelverkoop, zegt Ad van Liempt, oud-hoofd- en eindredacteur van *Nova*, thans eindredacteur van *Andere Tijden*. 'Sinds 1994 is tv-journalistiek object geworden van onderhandelingen. Logisch, want de concurrentie is sterk toegenomen.' Omdat de geïnterviewden kunnen kiezen uit achttien publieke actualiteitenrubrieken per week, laten ze hun keuze afhangen van de geboden voorwaarden. Soms eist de hoofdpersoon zeggenschap over de keuze van de interviewer en de vragen die gesteld worden. In verkiezingstijd worden de onderhandelingen nog lastiger: A wil niet met B, C wil alleen met D over economie debatteren enzovoort. Van Liempt: 'Zo houden politici (via hun voorlichters) en tv-journalisten elkaar permanent bezig' (*de Volkskrant*, 4 januari 2003). In paragraaf 5.4 (over autorisatie) en 6.2 (over het interviewen van politici) meer hierover.

Humbug

'The interview [...] is generally the joint product of some humbug of a hack politician and another humbug of a reporter.'

(Bron: *The Nation*, 1869, geciteerd in *Journalism; Principles and Practice*)

Ik heb het allemaal al honderd keer gezegd

– Als eis voor dit interview vroeg je of je op de cover mocht. Werkt het zo?
 'Ik snap dat je denkt: jeezus, wat arrogant. Maar ik probeer ook maar zo veel mogelijk goede publiciteit voor een film of voorstelling te krijgen. Ik doe al niet veel interviews, en als ik dan een interview doe, dan wil ik ook dat het impact heeft...'

[...]

– Vind je het leuk om geïnterviewd te worden?

'Soms wel, soms niet. Als zich een echt gesprek ontwikkelt, valt het wel mee. Maar af en toe heb ik het idee dat ik bij een psychiater op de bank zit. Dan moet ik mijn eigen persoonlijkheid gaan analyseren en gaan uitleggen waarom ik bepaalde keuzes maak.'

[...]

– Welke interviewer vond je wel goed?
 'Pieter Webeling, dat vond ik wel een goeie. Hij wint heel veel informatie over je in bij de mensen om je heen. En dan zit hij toch even anders tegenover je. Hugo Camps van *Elsevier* was ook erg prettig. Als het maar een gewoon relaxed gesprek is, met een wijntje erbij, lekker kletsen. Dan ben ik ook op m'n best.'

Anders geef ik ook maar van die voorgeproduceerde antwoordjes. Sommige journalisten bereiden zich niet goed voor. Lees even de knipselmap, denk ik dan, ik heb het allemaal al honderd keer gezegd. Een vriendin van me zit op de School voor Journalistiek. Daar word ik als schoolvoorbeeld van een platgeïnterviewde Nederlander genoemd.'

[...]

– Ben je wel eens kwaad weggelopen uit een interview?

'Nee. Ik ben wel eens huilend weggelopen. Heel lang geleden, toen ik net begon. Dat was op m'n negentiende, tijdens een feestje van *Goede tijden, slechte tijden*. Ik kreeg allemaal vervelende vragen naar m'n hoofd geslingerd, en heb jankend het pand verlaten. Ik trok het niet meer.'

[...]

– Neem je journalisten in de maling door bijvoorbeeld steeds een ander antwoord te geven op dezelfde vraag?

'Dat niet. Soms speel ik er wel mee.

[...] veel journalisten zijn niet objectief. Journalisten schrijven echt allemaal voor elkaar, ze zijn bang om uit de toon te vallen. Sommigen durven niet iets goeds te schrijven over iemand die je eigenlijk niet goed mag vinden. Dat kom je veel tegen, zeker bij de serieuze pers.'

(Bron: *Ruud de Wilt in gesprek met Katja Schuurman naar aanleiding van de film Interview, Vara tv-magazine, nr. 21, 2003*)

Buikspreker

'Een interviewer is niet meer dan een corrupte buikspreker. Maar ik kan een roodharige interviewer niets weigeren. Ik sta volkomen willeloos tegenover roodharigen.'

(Bron: auteur Rudy Kousbroek, *VPRO Gids*)

Ze willen alleen maar...

'Ik heb zelf geen prettige ervaring met de Nederlandse media, want ze willen meestal alleen maar banaliseren of schandaliseren. Als gevolg ben je bij zo'n

interview op je hoede, want de interviewer is je tegenstander.'

(Bron: *ingezonden brief, M. Veltman te Bilthoven, NRC Handelsblad, 7 oktober 2000*)

Twee wenken

'Twee wenken voor wie geïnterviewd gaat worden.

- Als ze u vragen een serieus antwoord te geven, laat dat. Het komt er toch niet in.
- Als ze vragen om namen te noemen, laat dat ook. Ze komen er altijd in.'

(Bron: *Gerrit Komrij, Droste-effect, NRC Handelsblad, 17 maart 1993*)

Sensatieverhalen

'Ik heb de afgelopen twintig jaar slechte ervaringen opgedaan met het journaal. Ze komen binnen met een rotsmoes, ze hebben alles van je gelezen en je bent zo'n interessante schrijver. Uiteindelijk blijkt dat ze alleen komen voor de sensatieverhalen.'

(Bron: *interview met Richard Klinkhamer, auteur van vier boeken, nadat hij vier jaar had vastgezeten wegens moord op zijn vrouw. NRC Handelsblad, 2-3 oktober 2004*)

Journalisten zijn ook mensen

'Toen ik mijn vriendin leerde kennen, werkte ze voor *de Volkskrant* en *De Groene*. Ik had een nogal turbulente relatie met de pers. Nadat we verliefd waren geworden, zette mijn vriendin me op rantsoen: ik mocht een paar minuten per dag kankeren op journalisten, verder moest het afgelopen zijn. "Het zijn tenslotte net zulke goeie of slechte mensen als andere mensen."'

(Bron: *interview met ex-voorzitter Max van den Berg (PvdA), Tot op het bot (iets bewerkt)*)

Establishment te lijf

'De journalist moet iemand zijn die met een grote dosis nieuwsgierigheid en argwaan alle establishment te lijf gaat.

Hij moet helemaal niet keurig meedoen. Hij is een luis in de pels.'

(Bron: tv-presentator en interviewer Pieter Jan Hagens, *Rotterdams Dagblad*, 6 december 1995)

Raadsels

De schrijver Bob den Uyl (1930–1992) had een hekel aan interviews: 'Bepaalde vragen krijg je steeds weer, andere vragen stellen je voor raadsels waar je lang over na zou moeten denken, maar die toch ter plaatse beantwoord moeten worden.'

(Bron: Nico Keuning, *VPRO Gids*, 30 juni 2005)

Gevaarlijk

'Ik beschouw een vraaggesprek als de gevaarlijkste hindernis, waarin een mens vallen kan.'

(Bron: Johan Huizinga, 1929)

Interview is bedrog

'Hoe hard je ook je best doet om eerlijk en volledig te zijn, interviews blijven in

wezen bedrog. [...] In elk interview zeg je toch meer of minder dan je wilt. Je verlaat het eigenlijke terrein van je kracht en wordt de zoveelste die gaat zitten oreren.'

(Bron: John Updike, *Trouw*, 15 december 2007)

Ongewassen, natte handen en stotterend

'Ik ben wel beetje klaar met al die interviews. Vaak komt zo'n vooringenomen verslaggever langs die alle reeds gestelde vragen en vooroordelen uit de knipselmap nog maar eens herhaalt, om er vervolgens thuis achter de tekstverwerker zijn eigen stoere interpretatie aan te geven. Interviewers zijn op papier altijd zelfverzekerd, trefzeker formulerend, terwijl ik tegenover mij toch meestal ongewassen types aantref die natte handen geven en zich door de vragenlijst heenstotteren.'

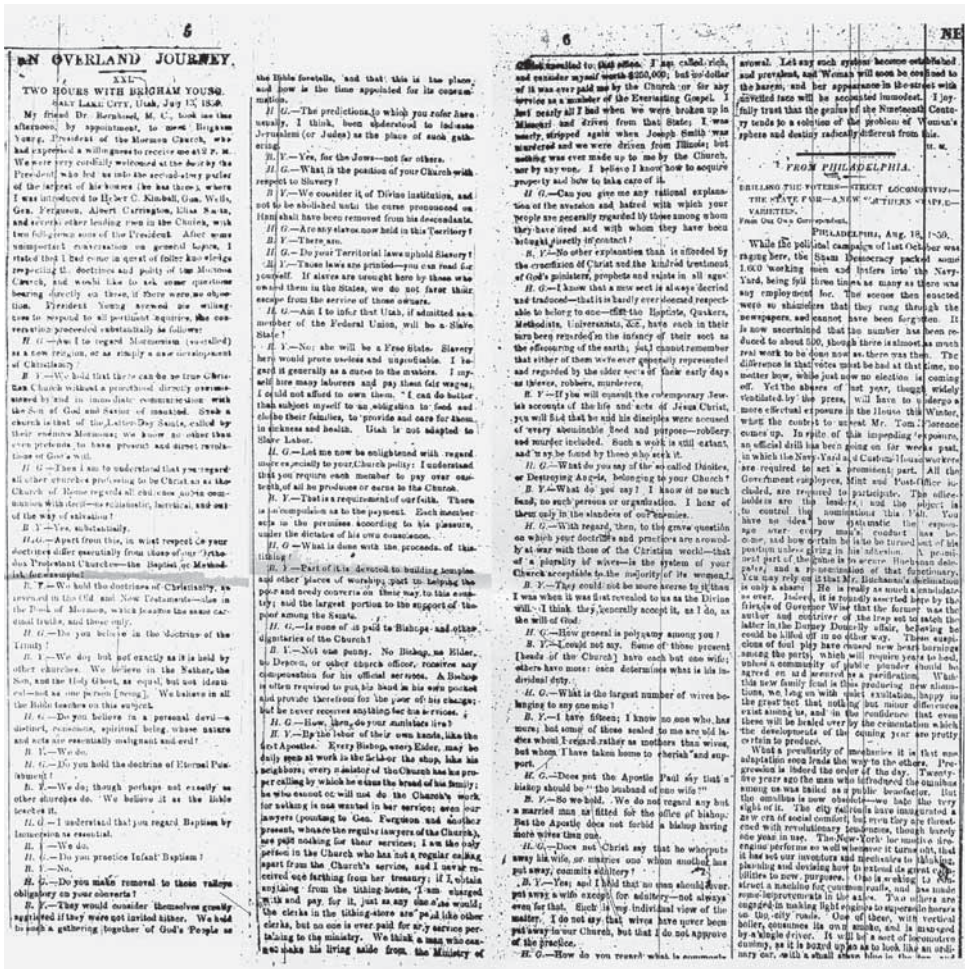
(Bron: Jort Kelder, oud-hoofdredacteur *Quote*, *De nieuwe reporter*, 5 juni 2007)

1.4 Geschiedenis

In het vermoedelijk oudste journalistieke leerboek, *Reporter's Guide* van Thomas Allen Reed uit 1869, zul je tevergeefs een hoofdstuk over interviewen zoeken. De auteur houdt een vlammend pleidooi voor het beheersen van steno, een goede lichamelijke conditie, kennis van onder andere Latijn, Frans en geschiedenis, een leesbaar handschrift, maar het woordje interview ontbreekt in het boek. Wel adviseert hij de toenmalige aspirant-journalisten om sprekers zo nauwkeurig mogelijk te citeren, hoewel niet 'slavishly': 'If a condensed report is needed, [the reporter] wil take greater liberties with the wording of the sentences, and concern himself chiefly with a presentation of the ideas in a concise, intelligible, and grammatical form.'

Het ontbreken van interviewtips is niet zo verwonderlijk, want het eerste, echte moderne interview was net 'uitgevonden'. Over de vraag wie deze eer te beurt valt, verschillen de pershistorici van mening. Sommigen noemen Horace Greeley, redacteur en oprichter van de *New York Tribune*. Hij publiceerde op 20 augustus 1859 een gesprek met de mormoonse kerkleider Brigham Young (zie illustratie 1.1). Anderen noemen James Gordon Bennett, uitgever-hoofdredacteur van de populaire krant *The Herald*, vanwege zijn interview op 16 april 1836 met de 'beheerster' van een bordeel waar een prostituee was vermoord (zie illustratie 1.2). Maar dit is volgens

ILLUSTRATIE 1.1 Horace Greeley praat met de mormoonse kerkleider Brigham Young (New York Tribune, 20 augustus 1859)



Mitchell Stephens, schrijver van *Geschiedenis van het nieuws*, 'waarschijnlijk te veel eer'.

Beide journalisten gaven het gesprek in vraag-antwoordvorm weer, woord voor woord, op dezelfde manier waarop kranten al langer kruisverhoren in de rechtszaal publiceerden. Dat was dus niet revolutionair; nieuw was wel dat zij de geïnterviewde actief benaderden en zichzelf als vragensteller opvoerden in het artikel.

Bladerend door de leggers van het *Rotterdamsch Nieuwsblad* vond perhistoricus Scheffer het eerste interview in de krant van 4 oktober 1881 (illustratie 1.3; afgedrukt is alleen het begin van het artikel). De stoker en de machinist vertellen hoe twee treinen op elkaar botsten. Maar dit verhaal is een mengvorm van nieuwsbericht, verslag en interview, terwijl ook de vragen van de journalist ontbreken. 'Van een interview van enige importance

ILLUSTRATIE 1.2 James Gordon Bennett praat met Rosina Townsend over een moord die in haar bordeel is gepleegd (The Herald, 16 april 1836)

THE HERALD.
 NEW-YORK, SATURDAY, APRIL 16, 1836.

to Robinson? Is it not still doubtful whether Robinson was the person there on the night in question?

Knowing that the only evidence on the identification of Robinson, was that of Rosina Townsend, we single on Tuesday afternoon last a visit to 41 Thomas street, in company with a gentleman who was present during the conversation. We were met at the door by Rosina Townsend the keeper of the house, who on our entering, asked us into the parlor. She there stated to us the following particulars, every one of which the gentleman and ourselves are ready to be sworn to.

"About the hour of nine o'clock," said Rosina, "on Saturday evening, I was called to the front door by a knock and on answering 'who's there?' she only said, 'Frank Rivera.' I opened the door and let him in, and he passed in with his face stuffed up in his clothes; stairs. I went into the parlor and told Helen, Frank was there, Helen left the parlor, and went out, she ran up stairs and caught him by the cloak, saying, 'my dear Frank, I am glad to see you.' They both went into Helen's room—nothing more was heard of either until about eleven o'clock, when Helen came partly down the stairs and called to me and requested me to bring her a bottle of champagne. I then went forth to the champagne, but on looking into the closet I found that there was not a bottle there—I told Helen this and requested her, as she was in her house dress, to return to her room, and I would bring her up a bottle, as I should be under the necessity of going into the cellar, and opening a bucket. I went down stairs and got a bottle, knocked off the rosin, and took it up stairs to Helen's door, knocked at the door, when Helen said, 'come in.' I opened the door and went in—I saw Frank lying on the bed.

Question.—What was he doing?
 Answer.—He was lying on his left side, with his head resting on his arm in the bed, the sheet thrown over him and something in his other hand.

Q.—What was that?
 A.—I can't say.

Q.—Was it a book?
 A.—I think it was—either a book or a paper—I saw his face.

Q.—What did he say?
 A.—Nothing—Helen said to me, 'Rosina, as you have not been well to day, will you take a glass of champagne with me?' I replied, 'No, I am much obliged to you, I had rather not.'—I then left the room, as some one of the girls called me from below—I neither heard or saw anything more for that time—the house was locked up for the night at twelve o'clock P. M.—I retired to rest—about three o'clock A. M. I heard a noise at the front door, and, as Helen's lamp standing on the marble side table, by the door—I went directly up to Helen's room, and found the door shut—I opened it, and on looking, the smoke rushed out and scarily suffocated me—I then raised the alarm of fire—the watchman was called in, he went into the room and found Helen lying on the bed and the bed on fire—she was burnt—after the windows were opened and the smoke let out, the watchman discovered that Helen had been murdered, and then the bed set on fire.

Q.—Had you ever seen Frank previous to the night when you let him in?
 A.—Yes, once—he was sitting in a room with me

and some other girls—Helen was present, and on Frank's rising to leave the room—Helen remarked, 'Rosina, don't you think my Frank very handsome?' I replied yes.

Q.—How did you know that the lamp on the table belonged to Helen's room?
 A.—There are but two lamps alike in the house, the one used by Helen and the other by myself.

Q.—Did you hear no other noise previous to the knocking at his door, and how you let him in?
 A.—I think I heard a noise and said, 'who's there,' but received no answer.

Q.—How did you know that the person you let in was Frank?
 A.—He gave his name.

Q.—Did you see his face?
 A.—No—his cloak was held up over his face, I saw nothing but his eyes as he passed me—he had on a hat and cloak.

Q.—Who first discovered the fire?
 A.—I did as I got up.

Q.—On the morning of the transaction did you see Frank?
 A.—I did; he was in the back parlor, standing by an officer; I was called in and asked whether he was the person I had let in the night previous on Frank; I replied yes; to which he (Frank) said 'what! me! you are mistaken!' I said yes, you are the person although last night you were dressed differently; you then had on a cloak and hat, now you have on an overcoat and cap—he then sat on the sofa. Mrs. Berry was brought in and recognized him as Frank, as he had been in the habit of visiting Helen at her house in Duane street.—She said, you tell me Frank, how could you murder Helen. He turned pale and leaned his head back on the sofa; that was the only time he lost confidence or changed color; he was then carried off to prison.

Q.—Who gave the information where Frank resided?
 A.—I did; I knew his right name to be Robinson and that he dwelt in Day street; the officer went and arrested him there, as they said, &c.

Now, on this extraordinary story, we have a few remarks to make. Admitting Rosina Townsend to be a woman of virtue and integrity, is it not perceived at once that there are material contradictions in her own story? She admits that she did not see anything but the eyes of Frank, and that was in the passage way, for he did not enter the parlor. She admits that she saw him lying in a bed at some distance, but although she could not tell whether he had a book or paper in his hand, she has no hesitation in asserting it was Frank Rivera. And further, this person she is so sure of, was only once seen before by her.

Is it not extraordinary that she should know a man so easily without seeing his face—as it was covered in his cloak? Is it not equally so that she did not know what he read—a paper or a book—yet she knew the person?

Again, the whole story—the very cue to the arrest, was given to the Police by Rosina. She alone saw him come in—she alone saw him in the bed—she alone discovered the lamp in the parlor—she alone first entered the girl's chamber—she alone raised the hue and cry—she alone told the Police who it was that had committed the murder—she alone gave the Police the number

of his boarding house in Day street—she alone is the only direct evidence in the whole investigation. No other person in that house saw Frank Rivera enter, or know any thing of the murder till Rosina raised the alarm. She is the author and finisher of the mystery.

Now, who is this woman on whom rests the principal evidence? The circumstances of the hatchet, &c., all fall to the ground without the direct testimony of Rosina. A hundred hatchets and a thousand cloaks may look to these persons perfectly alike. It is the easiest thing in the world to make a mistake in these pieces and fragments. Who is Rosina Townsend? She is a common woman, who has lived several years in this city, kept the house in Thomas street, and has a pair of them—and they are the eyes of a devil. We looked at them—we looked through them—we caught as we collected a glimpse of the very soul within. It is passion and malevolence. That hollow cheek—that deep-set eye—that perturbed spirit we did not like. When I cross-examined her, she could hardly look me in the face. She scowled, and averted her flashing eyes. In temper, I hear she is a perfect devil. She is said to have borrowed money of Ellen—that poor degraded unfortunate girl. She wanted, the very day after her death, to take possession of Ellen's property and valuables. She made arrangements to have a funeral service performed over her in the Methodist church to-morrow, as the "Episcopalian were too nice people."—She is to have an auction on Tuesday next.

Still, in spite of all the moral impossibility that Robinson could perpetrate such an act, it may be that he has done so. We wish to keep the public mind in a state of calm, imperturbable neutrality, so that he may have a fair chance to prove his innocence, if he can. The conduct of the Police and the Press has been most blameable—not hasty—most inconsiderate, and if the Sun has published its article of yesterday with the knowledge of the "Police authorities," as they evidently intend to imply, we emphatically and loudly call upon the Corporation to rip up the "secrets of their prison house," and to ascertain where is the rotten or weak spot in the hallowed and mysterious, intellectual regions of that sacred place.

To conclude, no examination of Robinson has yet taken place, nor is it probable that there will. Evidence has been collecting, and testimony assembled for. It is now probable that his accusation will at once go before the Grand Jury sitting in the City Hall. On the coming in of that body, yesterday in the Court of Sessions, the Recorder informed them, that they would be required to meet this day and Monday, for the purpose of investigating into the affairs of Chichester and Jewell, as connected with the murder of Linba, the watchman, and also on Monday for the investigation of a matter of grave consequence, which would probably occupy their attention for two days, referring, no doubt, to the examination of Robinson's case, and to the finding of a Bill of Indictment against the brutal murderer of the lovely, accomplished, but degraded and unfortunate Ellen Jewett.

is ons in het Nieuwsblad tot 1900 verder niet gebleken', aldus Scheffer. Robert Peereboom, directeur-hoofdredacteur van het *Haarlems Dagblad*, meent dat het interview 'als dagelijkse factor van journalistiek beleid' in 1884 in Europa werd ingevoerd door de Amerikaan A.E. Edwards, stichter van de Parijse *Matin*.

Deze eerste 'interviews' waren echter uitzonderingen. Weliswaar werd er in de negentiende eeuw in kranten geciteerd, maar dat waren lange, vaak woordelijke verslagen van toespraken bij officiële gebeurtenissen, in het parlement en rechtbankverhoren. In het algemeen werden interviews beschouwd als inbreuken in de privacy. De Amerikaanse president Lincoln sprak vaak informeel met de pers, maar geen enkele verslaggever haalde het in zijn hoofd hem direct te citeren. Een Amerikaanse redacteur vond het interview van slechte smaak getuigen en omschreef het als 'het meest perfecte middel om van de journalistiek een vergrijp te maken'. Zelfs in 1926

ILLUSTRATIE 1.3 In het *Rotterdamsch Nieuwsblad* verscheen het eerste interview op 4 oktober 1881

Spoorwegramp bij Bengeldijk.

Vroeg reeds in den morgen verbreidde zich heden in onze stad het gerucht van een ontzettend onheil, dat den laatsten trein uit Amsterdam gisteravond vlak bij het station alhier zou overkomen zijn. Onmiddellijk begaf een onzer verslaggevers zich op 'weg om met eigen oogen den toestand op te nemen en berichten in te winnen.

De plaats is aan Rotterdammers wel bekend en wordt bereikt wanneer men, deze zijde der Schie houdende, even voorbij het viaduct links den weg opgaat die aan gene zijde der spoorbaan loopt en meestal dient om vee en vrachtgoederen in de daar gereedstaande wagens en loodsen te laden. Een klein kwartier van de stad is op den Spoorweg een overweg, die naar de wijken achter de Diergaarde geleidt; dáár is het onheil voorgevallen.

Een verwarde hoop hout, ijzer, spaanders, waarin men ternauwernood den vorm der wagens nog herkent, toont de juiste plaats; honderden handen waren reeds aan het werk

om op te ruimen, maar dagenlang zullen de sporen nog aanwezig blijven.

Ziehier het verhaal dat stoker en machinist, die er beiden goed afgekomen zijn, ons deden:

„We hadden er goed „de zokken in” — zei de eerste in zijn eigen taal — de kar liep best en we hadden het laatste wisselwachtershuisje in het gezicht. De machinist keek op zijn horloge en zei:

— 't Is 11.31; we komen mooi op tijd; nog 3 minuten, we kunnen dus netjes het station binnenrijden.

„Nauwelijks had hij zijn uurwerk weer in den zak of we stoomden den wisselwachter voorbij en meteen riep de machinist:

— Alle d...! We zijn op een verkeerden wissel geloopt!

„Terstond zette hij tegenstoom, gaf noodsein, zette zoo haastig mogelijk de rem aan, maar eer hij daarmede gereed was en in minder tijd dan ik het kan vertellen, volgde een schok, een gekraak en gegil dat hooren en zien verging.

nog verbood het persbureau Associated Press zijn verslaggevers om interviews te schrijven.

Maar ondanks deze aversie drong het interview langzaam door tot de journalistieke praktijk, eerst in de Verenigde Staten en later in Europa. Niet alleen als methode om informatie te verzamelen en in interviewvorm te publiceren, maar ook om informatie te creëren. 'Tegenwoordig moet een succesvol verslaggever de kraamvrouw van nieuws zijn – of vaker de bewerker. Door middel van de interviewtechniek prikkelt hij een publiek persoon om een verklaring af te leggen die als nieuws klinkt. Gedurende de twintigste eeuw heeft deze techniek zich ontwikkeld tot een slinkse methode die, wanneer ze vakkundig wordt toegepast, de landelijke politiek beïnvloedt', zegt Daniel Boorstin (*The Image: Or what happened to the American Dream*). Deze ontwikkeling had zowel gevolgen voor de positie van journalisten als die van politici. Ontleenden journalisten voorheen voornamelijk hun gezag aan hun stilistische en onderzoekstalenten, inmiddels zijn journalisten vooral bekend vanwege hun rol als interviewer. En politici die geen moeite hebben met onverwachte en lastige vragen, oogsten bewondering (*The News Interview*).

Theekransje

In Nederland zetten de weekbladen de trend. Meestal waren het portretten waarin de geïnterviewde vertelde over zijn levensloop en werk. De sfeer was die van een theekransje. Althoewel het eerste grote en los gezette interview in het *Algemeen Handelsblad* op 16 maart 1885 verscheen (zie illustratie 1.4), waagden de dagbladen zich pas na de Eerste Wereldoorlog aan het interviewgenre. *De Telegraaf* liep voorop. Begin jaren twintig van de vorige eeuw stonden er enkele interviews per maand in de krant. Maar in tegenstelling tot de Verenigde Staten en Groot-Britannië bleven ministers 'excellenties', die met respect – soms kruiperigheid – werden behandeld. Zo is op vooroorlogse journaalbeelden te zien hoe een premier na terugkomst uit

ILLUSTRATIE 1.4 Het eerste grote en los gezette interview in het *Algemeen Handelsblad* (6 maart 1885)

Een gesprek met den heer Beelaerts van Blokland.

Ten einde onze lezers juist in te lichten omtrent den tegenwoordigen toestand in Zuid-Afrika verzochten we een onderhoud aan onzen kundigen landgenoot den heer [hr. mr. G. J. Th. Beelaerts van Blokland, diplomaatiek vertegenwoordiger der Zuid-Afrikaansche Republiek.

De heer Beelaerts voldeed met groote welwillendheid aan ons verzoek. Hij verklaarde zich gaarne bereid te door ons gewenschte inlichtingen te verstrekken, omdat, zoals hij zeide, de goede zaak der Republiek aan de Pers veel had te danken en de Republiek niet vergeetachtig is. Maar ook en vooral omdat de politiek der Republiek zóó eenvoudig en eerlijk is, dat niets aangename kan zijn dan daarop het volle daglicht te doen schijnen. Onwillekeurig viel nu de aandacht het eerst op de zaak der

LUCIABAAL.

Vraag: — Hebt u het antwoord gelezen dat lord Derby den 5den Maart jl. in de *House of Lords* heeft gegeven?

Antwoord: — Ja, lord Derby heeft bevestigd, dat de Lucia-baal in 1843 door den Zoeloe-koning Panda aan Engeland was afgestaan.

— Wat dunkt u van de kracht dezzer cessie?

— Mij dunkt dat die cessie al bitter weinig beteekent. Koning Panda toch kon niet meer geven dan hij had.

— Maar kon hij dan niet over de Lucia-baal beschikken?

— Neen; Panda was zeer onafhankelijk vorst; hij stond onder de suzeriniteit der boeren; hij was hun leenman. Drie jaar vóór Panda de Lucia-baal aan Engeland afstond, veroverden de boeren Zoeloland. Zij stelden Panda aan tot koning en kroonden hem, doch verklaarde zich tevens bij proclamatie de meesters van de Lucia-baal en omliggend land. Panda's transactie kwam dus juist *drive* jaar te laat.

— Maar is dat recht der Boeren niet door latere gebeurtenissen te niet gedaan, o. a. door de verovering van Natal door de Engelschen?

— Geenszins. De Lucia-baal was een eigendom geheel afgescheiden van Natal; zooals trouwens de proclamatie uitdrukkelijk zegt.

— Waarom slaat Engeland niet acht op proclamatie?

— Dat is een vraag, die ge lord Derby zoudt moeten doen. Ieder kent zelf den beweeggrond zijner handelingen het best. Bekend zijn de rechten der Republiek aan de Britsche regering ongetwijfeld.

— Bekend, maar toch nimmer erkend?

— Gedurende de annexatie van de Transvaal, dat is gedurende drie jaar, heeft Engeland in de schoenen van de Republiek gestaan. Hare rechten waren toen Englands rechten, merkwaardig genoeg was het Engeland die in den strijd tegen den Zoeloe-koning Ketch wajo zich beriep op de rechten door de boeren in 1840 verkregen en waarvan zij (Engelschen) nu de opvolgers waren.

— De cessie van 1848 werd toen dus maar vergeten?

— Niet vergeten maar genegeerd. De grootste Engelsche autoriteit in Afrikaansche zaken, sir F. Shepstone schroomde niet te verklaren dat de zoogenaamde cessie van 1843 van nul en geener waarde was. Wat dus in 1879 door deskundigen dood verklaard is, moet in 1885 weder leven.

— Protesteert de Republiek tegen het inbezitnemen der Lucia-baal door de Briten?

— Die sprong van het verleden op het tegenwoordige is wel wat groot. Ik zie echter zonder leedwezen dat zoodanig protest U een natuurlijk gevolg schijnt van 't geen voorafgaat. In 't algemeen zal de regering der Republiek geen rechten opgeven, die niet aan haar, maar aan het volk behooren.

— Worden de grenzen der Republiek niet aangewezen door de conventies van Pretoria en Londen?

— Ja. De Luca-baal ligt echter buiten die grenzen.

— Zijn daardoor de rechten der Republiek niet vervallen?

— Het inlijven der Lucia-baal binnen de grenzen der Republiek, wordt zeker thans niet bedoeld, maar daarom behoefde de Republiek nog niet onverschillig te zijn tegenover het ingebruik nemen dier baat door de Engelschen; vooral wanneer dit geschiedt krachtens zulk een twijfelachtig recht.

Vergun ook mij thans een vraag: Is het u onverschillig wat buiten uw huis omgaat? Zoudt gij het kalm aanzien, indien men nu huis van den openbaren weg afsloot? Immers neen! Welnu; de openbare weg voor de Republiek is de zee. Zij mag, zij kan niet onverschillig blijven tegenover die nieuwe pogingen eener vreemde mogendheid, om zonder eenig overleg met hare Regeering, haar den vrijen toegang tot de zee te ontnemen.

Het belang voor de Republiek van een strook vrij grondgebied tusschen hare grenzen en de zee, had voor Engeland een reden kunnen zijn zich daar niet te vestigen. Heeft het publiek echter niet een positief recht?

Voorzeker, ook in deze zijn wij bij Engeland ter school gegaan. Vraag het den kanzelbehebbers staatslieden of zij onverschillig

blijven, wanneer Englands suzeriniteit, protectoraat, of hoe die inneming in de zaken van anderen ook moge heeten, worden verontschuldigd. De rechten der Republiek behooren tot deze soort en hadden ons ook soortgelijke eerbiediging verdiend.

BECHUANALAND.

Vraag: — Wat is uwe meening over den toestand in Bechuanaland. Acht u een oorlog ophanden?

Antw.: — Ongetwijfeld is daar brandstof genoeg om gansch Zuid-Afrika in vlam te zetten. Als ieder die met die brandstof omgaat nu maar voorzichtig is....

— En zal ieder voorzichtig zijn?

— De president der Republiek heeft in al zijn handelingen in de jongste moeielijkheden en nog laatste tijden is zijn onderhoud met sir Charles Warren een groote voorzichtigheid en takt aan den dag gelegd en getoond hoeveel hij voor het behoud van den vrede over heeft.

— En sir Charles Warren...?

— Is, zooals ge weet, een krijgsmans.

— Ja, maar hij is toch ook tevens met een politieke zending belast, niet waar? Is ook hij voorzichtig?

— Dat zal de tijd moeten leeren. Ik kan thans alleen dit zeggen, dat sir Charles Warren maatregelen heeft genomen, die worden afgekeurd zelfs door den gouverneur der Kaapkolonie sir Hercules Robinson, wien niemand zeker een overdevree voorleide voor de rechten der Zuid-Afrikaansche Republiek en voor de belangen der Afrikaansche boeren in 't algemeen zal verwijten!

— Dus acht U een oorlog waarschijnlijk?

— Indien sir Charles Warren en sir Hercules Robinson eigenmachtig konden handelen, was uw vermoeden niet ongegrond. Gelukkig echter beslist de Britsche regering. De heer Gladstone en lord Derby zullen de staatkunde van billijkheid en bezorgdheid, die zij gedurende hun bewind, jegens Zuid-Afrika in toepassing hebben trachten te brengen niet plotseling verlaten en zich door de Jingo-partij laten meeslepen tot onberaden stappen.

— U stelt dus een groot vertrouwen in de leden van het tegenwoordig kabinet?

— Die vraag, wensch ik zeer beslist toestemmend te beantwoorden. Ik stel een vol vertrouwen in hun besef van recht en billijkheid. Het is maar jammer, dat ze niet alles met hun eigen oogen kunnen zien.

LANDVERHUIZING.

— Heeft u de brief gelezen van de weesjongens uit Neerboech. Zou hun treurig oordeel juist zijn?

— Ge spreekt van een oordeel, ge bedoelt een indruk. De brief is geschreven zes weken na hun aankomst. Hoe kan men in zoo korten tijd over land en volk oordeelen?

— Is het uwe overtuiging, dat men verhuizing naar Transvaal mag aanbevelen?

— Voor landbouwers, die eenig kapitaal meebrengen, ja. Voor personen, die niets bezitten is het raadzaam nog wat te wachten. De slapte in handel en bedrijf doet zich ook daar gevoelen.

't Is geen nationale maar een universele kwaal.

— Zouden industriële ondernemingen daar kans van slagen hebben?

— Ongetwijfeld. Maatschappijen die met kennis en slijk kapitaal werken zouden daarin menigen tak van nijverheid, maar hooftal in de ontginning van den ongelooften mineralen rijkdom, groote winsten kunnen maken. Ge weet echter dat de Nederlandsche kapitalisten daarvoor geen ook hebben.

Hiermede was ons onderhoud, dat wij hierboven nagenoeg woordelijk hebben teruggegeven, afgelopen. Ons reste thans nog slechts een vraag, die wel niet van algemeen belang, toch zeker door ieder onzer lezers in onze plaats zou gedaan zijn nl. hoe het 't aljarige zooitje van den Beelaerts maakte die met den generaal Smit naar Transvaal was gegaan.

Wij vernamen met genoegen dat het kleine energieke kereltje het best maakte en nog volstrekt geen berouw had over zijn cordate stap.

Wij eindigen met een woord van dank aan den heer Beelaerts voor zijn groote bereidwilligheid, die ook zeker door onze lezers gewaardeerd zal worden.

Nederlands Indië onderaan de vliegtuigtrap door een journalist wordt benaderd: 'Excellentie, mag ik u iets vragen?'

Illustratie is een briefje uit oktober 1936, direct na de devaluatie van de gulden, van de liberale journalist Doe Hans aan minister-president Colijn met het verzoek hem te mogen interviewen voor de *Haagsche Post*: 'Ik durf het Uwer Excellentie haast niet vragen in deze voor u zoo bijzondere dagen, en toch waag ik het: Zou er een mogelijkheid bestaan dat ik eens

Doorbraak

Het heeft lang geduurd voordat het interviewgenre in Nederland doorbrak. Zo bevatte het eerste nummer van de fusiekrant *NRC Handelsblad*, verschenen op 1 oktober 1970, 'vrijwel geen interviews', aldus oud-hoogleraar Warna Oosterbaan. De krant bevatte veel nieuwsberichten en geen enkele reportage (*NRC Weekblad*, 2 oktober 2010). De doorbraak hebben we te danken aan Willem Wittkampf en Bibeb (zie *Kleine encyclopedie* achter in dit boek). *Vrij Nederland* drukte in 1974 26.000 exemplaren extra vanwege een geruchtmakend interview door Bibeb met minister van Defensie Henk Vredeling (zie paragraaf 7.1). De man liep leeg, zoals journalisten dat noemen. Een waardig opvolger van Wittkampf en Bibeb was Ischa Meijer met zijn interviewmonologen in *VN*. Inmiddels was de kruiperigheid tegenover politici verleden tijd en vervangen door confrontatie, soms zelfs inquisitiemethoden. Tegen het eind van de twintigste eeuw was het interview een vast bestanddeel van de Nederlandse journalistiek en daarmee zijn we weer terug bij paragraaf 1.2, waarin we de populariteit van dit genre onderzochten.

Theepot en sigarenkistje

'Was dat gesprek wel een "interview", in den specifiekken zin van het woord? Een lang, gezellig onderhoud over zijne werken, over boeken van anderen, over literatuur en geschiedenis in 't algemeen [...] met den theepot en het sigarenkistje in onze onmiddellijke nabijheid [...].'

(Bron: interviewer André de Ridder, *Den Gulden Winckel*, 1915; geciteerd in *Interviews uit Nederland*)

Dóórbabbelen maar

'Het "slachtoffer" is niet op haar gemak. Zóó maar in eens gaan vertellen aan een wild-vreemde... weigeren wil je niet, maar plezierig is het óók niet! Dóórbabbelen maar, onnozele verhaaltjes, tot het

"model" rustiger geworden is, en àrgeloos vooral.'

(Bron: vraaggesprek met actrice De Boer-van Rijk door W. van Itallie-van Embden (zie ook *Kleine encyclopedie*), *Haagsche Post*; geciteerd in *Interviews uit Nederland*)

Niet gevraagd

'Of hij tevreden is met het tegenwoordige schema voor de Volkenbond? Ik heb het hem niet op de man af gevraagd; het zou niet tactvol en niet billijk zijn geweest [...].'

(Bron: vraaggesprek met de Amerikaanse president Woodrow Wilson door HP-hoofdredacteur S.F. van Oss, 1919; geciteerd in *Interviews uit Nederland*)

Vragen en opdrachten

-
- 1.1** In paragraaf 1.1 zegt Theo van Stegeren dat de gemiddelde Nederlander op één dag circa tien vraaggesprekken leest, hoort en ziet. Ga bij jezelf na of dit ook voor jou geldt.
 - 1.2** Kranten grossieren in meningen. Soms hebben ze daarvoor een aparte rubriek. Zoek voorbeelden in regionale kranten.
 - 1.3** Waaraan dankt het interview zijn populariteit? Noem tien factoren die een rol spelen.
 - 1.4** Wat bedoelt Van Stegeren met 'reflected glory'? Herken je dit fenomeen bij jezelf?
 - 1.5** Zoek contact met mensen die geïnterviewd zijn en ga na hoe het interview tot stand is gekomen. Zijn de geïnterviewden tevreden over het resultaat? Confronteer de interviewer met deze gegevens.
 - 1.6** Volgens Sander Simons zijn 'veel mensen bang voor de pers en willen liever niks te maken hebben met verslaggevers'. Leg deze vraag voor aan tien mensen van wie je vermoedt dat ze nooit contact hebben gehad met de pers.
 - 1.7** Volgens sommigen is het eerste echte interview in een Amerikaanse krant een interview met de mormoonse kerkleider Brigham Young (1859) in de *New York Tribune*; volgens anderen is dat het interview met de hoerenmadam in *The Herald* (1836). Hoezo 'het eerste echte'?
 - 1.8** Bij een telling in 1992 bleek dat *De Telegraaf* en het *Algemeen Dagblad* hun lezers gemiddeld zo'n vier à vijf interviews per dag voorschotelden; *NRC Handelsblad*, *Trouw* en *de Volkskrant* zo'n twee à drie. Hoe is de situatie nu?
 - 1.9** Vanaf ongeveer wanneer begon het interviewgenre zich in Nederland te ontwikkelen? Welke media liepen voorop?
 - 1.10** Rond 1900 noemde een journalist een interview 'de meeste kopij voor de minste moeite' (Joris Abeling, *Interviews uit Nederland*). Schrijf een betogende tekst over deze stelling.
 - 1.11** Voormalig minister van Defensie Henk Vredeling verklaarde na het overlijden van prins Bernhard in *NRC Handelsblad* en *Trouw* geen fan van de prins te zijn. Op uitnodigingen om op de tv te verschijnen ging hij niet in. In de rubriek *Bij ons in Holland* in *Vrij Nederland* zegt hij: 'Ik ben door iedereen

gebeld, maar heb alles afgeslagen. Ik had er gewoon geen zin in.' Dan vraagt VN hem of zijn afwezigheid op televisie misschien ook te maken heeft met zijn hardhorendheid. Antwoord van Vredeling: 'Wat zegt u?' (*Vrij Nederland*, 11 december 2004) Fatsoenlijke journalistiek of een slag onder de gordel?

1.12 In het *AD Magazine* wordt Jos Brink geïnterviewd. Hij zegt over zijn opvolger bij het programma *Wedden dat*: 'Dat werd toen, kom hoe heet-ie ook alweer, Rolf Wouters ja.' Duimendik ligt boven op dit citaat de suggestie dat hij niet weet wie zijn opvolger is. Schrijf je dat dan ook zo op?

1.13 Een stagiair krijgt als opdracht de plaatselijke rijscholen te bellen. Hij doet zich voor als klant en informeert onder andere naar de slagingspercentages. Hij geeft de percentages door aan een redacteur. Vervolgens belt de redacteur dezelfde scholen, maakt zich bekend als journalist en confronteert de scholen met de percentages van het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR), die veel lager liggen.

- Rijschool 1 noemde 50%, CBR: 6–10. Reactie: 'Klopt inderdaad niet, maar was vroeger wel zo.'
- Rijschool 2 noemde 60%, CBR: 11–15. Reactie: 'Dat heb ik niet gezegd. De cijfers van het CBR kloppen niet.'
- Rijschool 3 noemde 56%, CBR: 16–20. Reactie: 'Op de site van het CBR wordt ingebroken.'

Rijschool 2 dient een klacht in bij de Raad voor de Journalistiek. Volgens de klager had de stagiair zich als verslaggever bekend moeten maken. Bovendien ontkent de rijschool tegenover de stagiair beweerd te hebben dat zij een slagingspercentage van 'maar liefst 60%' heeft. Bediscussieer deze zaak en formuleer een standpunt over beide klachten.

1.14 Wat zou jij doen?

- a** Tekst van interview moet vóór publicatie ter goedkeuring worden voorgelegd aan de geïnterviewde; deze eist dat de door hem of haar aangebrachte wijzigingen in de eindtekst worden opgenomen.
- b** De geïnterviewde ontkent achteraf een passage te hebben gezegd of zó gezegd. Interview is niet op de band opgenomen.
- c** Interview wordt slechts gegeven onder voorwaarde(n): tegen betaling, slechts door een met name genoemd lid van de redactie, slechts door een sympathisant, slechts door een vrouw, slechts door iemand die al eerder schreef in gunstige zin, slechts door iemand die deskundig is.
- d** Interview op voorwaarde van bronbescherming: off the record, je mag dit niet citeren.
- e** Interview via misleiding: 'Ik kom hier als medestander, als klant, als arts, als partijgenoot.'
- f** Verzwijgen van het interviewdoel. Het tv-programma *Reporter* vroeg Kamerleden commentaar op het commissariaat van de toenmalige CDA-fractievoorzitter Brinkman zonder te zeggen dat het om Brinkman ging. Mag dat?
- g** Interview met verborgen camera, verborgen microfoon, verborgen recorder.
- h** Interview waarbij de journalist merkt dat hij wordt gebruikt als ventilatiekanaal voor een mening, een lezing van de feiten, stemmingmakerij, leak game.

- i** Interview dat door de journalist wordt gebruikt om zelf een mening te spuien.
- j** Mag de journalist aanvullen wat de geïnterviewde niet heeft gezegd, maar vermoedelijk wel heeft bedoeld, bijvoorbeeld een argumentatie fatsoeneren of versterken?
- k** Weglaten van onwenselijk geachte passages uit het interview, waardoor de teneur van hetgeen werd gezegd, verandert.
- l** Passages uit de context halen. Bewust synoniemen gebruiken met andere connotatie. Tendentieus samenvatten.
- m** Platte taal, gebrekkig Nederlands van allochtonen, dialect, vloeken, schuttingtaal weergeven zoals in feite door de geïnterviewde werd gebezigd.
- n** Beschrijving van persoonlijke eigenaardigheden, omstandigheden, kleding, interieur. Bijvoorbeeld: hij was slonzig gekleed, peuterde in zijn neus, in zijn riante villa, trillende handen.
- o** Kwalificerende adjectieven gebruiken. Bijvoorbeeld: sluwe blik, hooghartige toon, zei huichelachtig.
- p** Geïnterviewde met opzet verkeerde quotes van een ander voorleggen met het doel hem uit de tent te lokken.
- q** Geïnterviewde, bewoner van een asielzoekerscentrum, denkt dat de interviewer hem kan helpen bij het verkrijgen van een verblijfsvergunning. De interviewer kan niet duidelijk maken dat dit onmogelijk is en breekt het interview af.
- r** De interviewer heeft een hekel aan de geïnterviewde en laat dit duidelijk merken in zijn artikel.
- s** Bij het maken van de interviewafspraken zegt de linkse politicus dat het interview morgen moet plaatsvinden, omdat hij daarna een maand op wintersportvakantie gaat. De interviewer begint zijn artikel met deze uitspraak.

